

SYLWAN

MIESIĘCZNIK POLSKIEGO TOWARZYSTWA LEŚNEGO

Wydawany z pomocą finansową Polskiej Akademii Nauk

R. CXXXI

Warszawa, październik 1987 r.

Numer 10

HENRYK ŻAKOWSKI

Motywacje i uzasadnienia systemowej integracji leśnictwa z przemysłem drzewnym

Мотивировка и обоснование системной интеграции лесного хозяйства с деревообрабатывающей промышленностью

Motivations and argumentations of the systemic integration of forestry with wood-working industries

I. WSTĘP

W opracowaniu dotyczącym systemowej koncepcji rozwoju Organizacji Gospodarczej Lasy Państwowe (OGLP) przedstawiono możliwości dalszej rozbudowy struktury wymienionej organizacji i usprawnienia jej funkcjonowania w celu lepszego zapewnienia ochrony zasobów leśnych, oszczędniejszej gospodarki drewnem oraz optymalnego zagospodarowania wszystkich surowców drzewnych w leśnej bazie produkcyjnej (16). Z systemowej koncepcji rozwoju OGLP wynikają naukowe uzasadnienia ściślejszej, bezpośredniej integracji gospodarki leśnej z tymi branżowymi zakładami przemysłu drzewnego, od współpracy których zależy pełne osiągnięcie określonego celu (tj. z tartakami oraz zakładami płyt i sklejek).

Istniejąca integracja pośrednia (administracyjna) wyraża się tym, że leśnictwo i wymienione branże przemysłu drzewnego (jako zrzeszenia przedsiębiorstw) wchodzi w skład jednego ministerstwa (MRLiGŻ), stanowią tam jednak odrębne i niezależne człony organizacyjne. Systemo-

wa integracja przewiduje połączenie tych członów w jednej scalonej organizacji gospodarczej (OGLP), zgodnie z zasadami systemowego rozwoju, wywodzącymi się z systemowego i prakseologicznego ujęcia zagadnień organizacyjnych (6).

Badania i rozważania naukowe dotyczące systemowej interpretacji wyłonionego problemu są bardziej oczywiste dla pracowników naukowo-badawczych i odpowiednich specjalistów niż dla szerszego ogółu praktyków. Tym niemniej zostały one przedstawione w czterech poprzednich pracach na ten temat (13, 14, 15, 16) w sposób możliwie prosty i raczej ogólnie zrozumiały, choć może niewystarczająco przekonywający dla czytelników nie zaznajomionych z nowoczesnymi koncepcjami organizacyjnymi, jakie inspiruje ogólna teoria systemów (4, 7). Dlatego w niniejszej pracy ten sam problem bezpośredniej integracji (produkcyjno-organizacyjnej) gospodarki leśnej z wymienionymi branżami przemysłowymi został naświetlony od strony obiektywnych przesłanek i ocen rzeczywistego stanu obecnej koegzystencji leśnictwa i przemysłu drzewnego.

Wywodzące się z tych przesłanek motywy i uzasadnienia mają udowodnić i przekonać o słuszności systemowej integracji leśnictwa z wybranymi branżami przemysłu drzewnego. Z tych więc założeń wyprowadzono cel i zakres niniejszej pracy, która stanowi także uzupełniającą część poprzedniego opracowania (16).

II. CEL, ZAKRES I METODA

Zapowiedziana we wstępie problematyka podjętych dociekań i rozważań wymaga bardziej ścisłego sprecyzowania celu i zakresu oraz przyjętej metody badawczej. Tę metodyczną część pracy przedstawiono krótko w trzech częściach wraz z niezbędnymi uzupełnieniami.

1. Cel pracy

Głównym celem pracy jest przedstawienie i wyjaśnienie wszystkich nieprawidłowości, niedomagań i utrudnień, jakie charakteryzują obecny stan współdziałania leśnictwa z przemysłem drzewnym w ramach aktualnego układu powiązań tzw. kompleksu leśno-drzewnego, umiejscowionego w strukturze organizacyjnej Ministerstwa Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Należy tu dodać, że wymieniony kompleks leśno-drzewny przeniesiono 1 I 1986 r. z byłego MLiPD (gdzie egzystował od 1956 do 1985 r.) do MRLiGŻ. Można przy tym wspomnieć, iż omawiany kompleks został zorganizowany i działał jeszcze przed wojną w ramach Lasów Państwowych (1930—1939) i w pierwszych latach powojennych (1945—1949), zaś w 1950 r. podporządkowano go nowo powstałemu po wojnie Ministerstwu Leśnictwa.

Dodatkowym uzupełniającym celem pracy jest podkreślenie w jakim zakresie koncepcja integracji systemowej, przedstawiona w poprzedniej pracy (16), staje się środkiem zaradczym na ujawniające się nieprawidłowości i mankamenty we współpracy leśnictwa z określonymi branżami przemysłu drzewnego.

2. Zakres pracy

Zakres pracy rozłożony został na 10 części, w których omówiono kluczowe zagadnienia dotyczące trudności współdziałania gospodarki leśnej z przemysłem drzewnym oraz przejawy wielostronnego, a często niewłaściwego oddziaływania przemysłu na leśnictwo z przyczyn i powodów wyjaśnionych w dalszej części opracowania. Zagadnienia te naświetlono z różnych pozycji, biorąc pod uwagę główne przesłanki tej złożonej problematyki. Każda część stanowi odrębne zagadnienie urastające niejednokrotnie do problemu, który wymagałby szerszego omówienia, czego nie sposób dokonać ze względu na konieczność ograniczenia formatu niniejszego opracowania. W każdym fragmencie ograniczono się do lapidarnie formułowanych stwierdzeń, wyrażających w lakoniczny sposób istotę omawianych zagadnień. Całość przeprowadzonej analizy, przy stopniującym efekcie poszczególnych części, przedstawia drastyczny, lecz realny obraz obecnej koegzystencji leśnictwa z przemysłem drzewnym oraz ujawnia sytuację groźnie kształtującą się dla przyszłości lasów i gospodarki leśnej.

Ocena tej sytuacji prowadzi do uzasadnionych wniosków, sformułowanych na końcu opracowania. Nawiązują one do poprzedniej pracy (16), z której wynikają możliwości zmiany dotychczasowego układu powiązań organizacyjnych leśnictwa z przemysłem drzewnym. W tym też kontekście uzasadnione staje się wprowadzenie nowej formy systemowej integracji w utrzymywanym kompleksie leśno-drzewnym, a idea tego przedsięwzięcia została w naukowy sposób poprzednio uzasadniona. Wnioski wynikające z niniejszej pracy są potwierdzeniem tej idei, mimo że wynikają z innych (pozasystemowych), lecz nie mniej istotnych i ważnych przesłanek.

3. Metoda analityczno-heurystyczna

Problemy omawiane w niniejszym opracowaniu, aczkolwiek odnoszą się do organizacji i współdziałania kompleksu leśno-drzewnego, charakteryzują się nieokreśloną strukturą. Można je przedstawić wyłącznie w formie jakościowej, w postaci opisu słownego, ponieważ dotyczą zależności, których w ogóle nie można lub nie potrafimy mierzyć (4). Problemy tego typu rozwiązuje się metodami heurystycznymi, polegającymi na tym, że doświadczony specjalista zbiera maksimum informacji (własnych i cudzych) w określonej dziedzinie i na podstawie tych danych, swego doświadczenia oraz intuicji stara się zaproponować rozwiązanie (1).

Metodę analityczno-heurystyczną zastosowano w niniejszej pracy mając na uwadze wnikliwą analizę tych złożonych zagadnień, które występują na styku interesów gospodarki leśnej i oddziałującego na nią przemysłu drzewnego. Pozwoliło to na wykorzystanie przy analizowaniu przedstawionych problemów organizacyjnych, zarówno stanowiska i poglądów pracowników naukowych (2, 5, 11), jak też intuicyjnych przekonań i twierdzeń, wynikających z wieloletnich doświadczeń znanych rzeczoznawców, praktyków (8, 9, 12).

Z nagromadzonych obserwacji i analizy charakterystycznych zjawisk, dotyczących poruszonej problematyki oraz oceny tych zjawisk, tak pod względem pozytywnego jak i negatywnego oddziaływania, można sprecyzować właściwy pogląd na współdziałanie leśnictwa i przemysłu drzewnego we wspomnianym kompleksie organizacyjno-gospodarczym. W wyniku analizy porównawczej badanych związków organizacyjnych przyjęta metoda umożliwia wykrycie wszystkich poważniejszych nieprawidłowości i mankamentów we współzależnościach i powiązaniach obu członów (leśnictwa i przemysłu drzewnego). Pozwala też na ustalenie, w jakim stopniu wyniki obserwacji mogą być uogólnione, jaki zasięg adekwatności może mieć sformułowane na tej podstawie twierdzenie i jak je przekształcić w dyrektywę działania (6).

III. PRZESŁANKI KSZTAŁTOWANIA SYSTEMOWEJ INTEGRACJI LEŚNICTWA I PRZEMYSŁU DRZEWNEGO

Rozwój struktury OGLP w ujęciu systemowym prowadzi do jej rozbudowy i poszerzenia zasięgu działania w takim zakresie, aby w istniejących warunkach zapewnić pełną ochronę zasobów leśnych oraz optymalne wykorzystanie surowców pozyskiwanych w lesie. Ten cel przyświeca systemowej integracji leśnictwa z niektórymi działami przemysłu drzewnego. Wspomniany cel wywodzi się z przeświadczenia o konieczności prawidłowego gospodarowania w leśnej bazie produkcyjnej. Wprawdzie nikt nie kwestionował i nie neguje tego podstawowego dla gospodarki leśnej postulatu, tym niemniej został on wypaczony przez niewłaściwą politykę gospodarczą, podporządkowującą fundamentalne podstawy gospodarki leśnej doraźnym potrzebom gospodarki przemysłowej. Nastąpiło to w wyniku oddzielenia przemysłu drzewnego od gospodarki leśnej w latach 1950—1955 i ukształtowania organizacyjnie odrębnych branż przemysłu drzewnego (tartaczno, sklejkowo-płytowego, papierniczego itp.) w formie wydzielonych zjednoczeń przemysłowych, podporządkowanych od 1956 r. jednemu resortowi MLiPD. W ten sposób zastąpiono istniejącą poprzednio organiczną (bezpośrednią) formę gospodarki leśno-drzewnej administracyjną (pośrednią) integracją leśnictwa i przemysłu drzewnego. Ta nie przemyślana dogłębnie decyzja spowodowała wiele negatywnych przejawów w gospodarstwie leśnym, które omówiono kolejno w poszczególnych częściach niniejszej pracy (w odniesieniu do najważniejszych przesłanek).

1. Przesłanki ekologiczno-przyrodnicze wywodzą się ze wspomnianej konieczności prowadzenia prawidłowej gospodarki leśnej w bazie surowcowej. Tymczasem od 30 lat obserwuje się coroczne przekraczanie etatu rębno (aczkolwiek w ostatnich kilku latach ma ono tendencję malejącą). Doprowadziło to jednak (w okresie do 1980 r.) do przerąbania 115 mln m³ drewna grubizny (17), a odbywało się przeważnie kosztem wysokiego przekraczania etatu użytków przedrębnych — w poszukiwaniu deficytowych asortymentów według zapotrzebowań przemysłu drzewnego. Wynikło ono z nieodpowiedzialnych nacisków czynników nadrzędnych, zmuszających gospodarke leśną do prowadzenia

nadmiernych wyrębów, niezgodnych z zasadami nauk leśnych, a doprowadziło do wyraźnych nieprawidłowości w gospodarstwie leśnym, omówionych może zbyt krótko (ze względu na konieczność ograniczenia wielkości całego opracowania).

Z ekologicznego punktu widzenia znaczne przekraczanie corocznego etatu rębego powoduje przyrodniczą degradację drzewostanów oraz osłabienie ich biologicznej siły i odporności, szczególnie na huraganowe wiatry powodujące wiatrołomy. Wprawdzie zagrożenia lasu wynikają przede wszystkim z zanieczyszczeń atmosferycznych, którym ulegają wszystkie lasy, to jednak w takiej sytuacji nakładanie się dodatkowych zniekształceń ich naturalnej struktury (z powodu permanentnego przekraczania etatu rębego) doprowadza do stanu prawie klęskowego, który obserwuje się u nas obecnie na dużych obszarach.

Utworzenie scalonego systemu wytwórczego dla przerobu drewna w ramach jednej centralnej dyspozycji OGLP powinno skonsolidować zapotrzebowanie przemysłu na drewno z możliwościami produkcyjnymi lasów i doprowadzić do zgodności rozmiaru pozyskania drewna z etatem rębnym oraz uniezależnić tę wielkość do koniunkturalnych potrzeb i nacisków różnych branż przemysłowych oraz innych niekompetentnych czynników.

2. Przesłanki leśno-gospodarcze wynikają z kardynalnej dla leśnictwa zasady pełnego i racjonalnego zagospodarowania i wykorzystania całej pozyskiwanej corocznie masy drzewnej. Użytkownicy drewna, a przede wszystkim odpowiednie branże przemysłu drzewnego, mają obowiązek spełniać ten zasadniczy postulat leśnictwa (tym bardziej w gospodarce planowej). Należy to rozumieć w ten sposób, że nie leśnictwo ma dostosować się i zapewniać podaż drewna pod względem ilości i jakości rozwijającemu się przemysłowi (jak to jest obecnie) lecz odwrotnie, poszczególne branże przemysłu drzewnego powinny kształtować profile swojej produkcji w stosunku do struktury i wielkości produkcji drewna pozyskiwanego przez leśnictwo (8). Ta zasada może być w pełni respektowana tylko w ramach systemowej integracji leśnictwa z przemysłem drzewnym. Tymczasem przemysł ten zorganizowany w postaci odrębnych organizmów gospodarczych (zjednoczeń a obecnie zrzeszeń) ma, bo musi mieć, na celu własne zadania produkcyjne oraz uzyskiwanie maksymalnej rentowności, a to ostatnie jest najczęściej sprzeczne z racjonalnym wykorzystywaniem całej masy drewna pozyskiwanego w bazie leśnej. Dlatego właściwa gospodarka w lesie stała się bardzo utrudniona, nie zapewniono jej bowiem wykorzystywania całej produkcji leśnictwa, a szczególnie dużych ilości drewna małego- i średniowymiarowego, co przyczyniło się także do zahamowania pozyskiwania tego drewna z czyszczeń i trzebieży. Nie odpowiada to ani założeniom właściwej polityki leśno-drzewnej, ani też roli i zadaniom, jakich wymaga od leśnictwa gospodarka narodowa i społeczeństwo (5). Tę zasadniczą nieprawidłowość należy więc zlikwidować wprowadzając systemową integrację leśnictwa z odpowiednimi branżami przemysłu drzewnego (16).

3. Przesłanki antropogeniczne, wynikające z dominacji trzech zjednoczeń (obecnie zrzeszeń) przemysłowych nad jedną organizacją Lasy Państwowe, są także bardzo znamienne, o czym świadczyć

mogą wyraźnie niekorzystne dla gospodarki leśnej oddziaływanie przemysłu drzewnego (szczególnie w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych), tj.:

— narzucanie gospodarstwu leśnemu wielkości pozyskiwania drewna według określonych sortymentów (wymiarowych i jakościowych) z preferowaniem jak największych ilości drewna wielkowymiarowego (przede wszystkim tartaczego, sklejkowego, okleinowego), odzwierciedleniem czego były ówczesne plany ustalane przez PKPG, co prowadziło do wspomnianego już przekraczania etatów rębnych (bez należytej troski o przyszłość gospodarstwa leśnego),

— unikanie magazynowania większych ilości surowca drzewnego w zakładach przemysłowych (bez uwzględniania specyfiki produkcji leśnej i możliwości wywozowych drewna oraz stanu dróg leśnych w różnych porach roku),

— wprowadzenie letniego pozyskania tartaczego drewna sosnowego na zrębach, gwoli zapewnienia sukcesywności dostaw surowca do zakładów przemysłowych (co znacznie zwiększa koszty magazynowania przez stosowanie chemicznego zabezpieczania drewna, a w całości obciąża gospodarkę leśną),

— nierespektowanie przez zakłady przemysłu drzewnego zasad i zarządzeń dotyczących zabezpieczania drewna przed szkodnikami wtórnymi oraz ich zwalczania, co sprzyja rozrodowi szkodliwych owadów leśnych i częstej deprecjacji surowca drzewnego (17).

Rezultatem tych negatywnych przejawów jest permanentne osłabianie gospodarstwa leśnego. Przeciwdziałać i zapobiegać temu powinna systemowa integracja leśnictwa z przemysłem drzewnym, która w takim samym stopniu uwzględni interesy obu stron współdziałających w jednej scalonej organizacji, przy zintegrowanym celu jej działania.

4. Przesłanki integracyjno-logiczne wynikają z powszechnie respektowanych zasad systemowych, określających każdą organizację w sposób hierarchicznie integralny. Kompleksowy system organizacyjny leśnictwa i przemysłu drzewnego powinien być zwarty i spójny. W obecnym kompleksie leśno-drzewnym w ramach Ministerstwa Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej zrzeszenia branżowe (ZPPPD i ZPPPSiZ) egzystujące na bazie surowcowej Lasów Państwowych stanowią samodzielne i niezależne organizmy gospodarcze, a więc w ich współdziałaniu z leśnictwem nie ma wymaganej spójności systemowej. W istniejącym układzie odrębności organizacyjnych nie uwzględnia się praktycznie wspólnoty interesów, jakich wymaga racjonalna gospodarka drewnem, począwszy od procesu jego wytwarzania w lesie, przez wszystkie fazy pozyskiwania i przekazywania, a potem dalszej obróbki i przerobu. Drewno bowiem jako surowiec biologiczny ulega szybko postępującej deprecjacji w zależności od warunków klimatycznych i magazynowania. Dlatego znani naukowcy (3, 5), jak też wybitni rzeczoznawcy praktycy (8, 12) twierdzą, że las i przemysł drzewny stanowią w procesie gospodarowania drewnem dwa nierozłączne ogniwa. Dla wspólnego więc celu, jakim jest kompleksowe jego zagospodarowanie, powinny być ze sobą ściśle zintegrowane w postaci jednego, silnego ośrodka dyspozycyjnego (w którym można szybko regulować wszystkie sporne zagadnienia). Zapewni to optymalny efekt gospodarczy leśnictwa i drzewnictwa

w kształtowaniu dochodu narodowego (5). Przemawia więc za tym logika nie tylko naukowego, lecz i praktycznego rozumowania (mająca także przedwojenne tradycje i osiągnięcia).

5. Przesłanki historyczne świadczą o tym, że organiczne (produkcyjne) powiązanie przemysłu z leśnictwem nie jest czymś nowym. Już w okresie międzywojennym i znacznie wcześniej, podobnie jak istniały uprzemysłowione gospodarstwa rolne, były również uprzemysłowione gospodarstwa i przedsiębiorstwa leśne, posiadające zakłady przemysłowe, przerabiające własne drewno. Już wtedy uważano, że jest to najwłaściwszy sposób zagospodarowania produkcji leśnej (8).

W okresie międzywojennym podobną gospodarkę prowadziła administracja lasów państwowych organizując i rozbudowując własne zakłady (tartaki, fabryki sklejek i inne). Miało to na celu nie tylko uregulowanie problemu zbytu własnego drewna, lecz i dalsze korzyści wynikające z jego przemysłowego przerobu oraz handlu wyrobami z drewna (12). Ta zasada organicznego powiązania przemysłu drzewnego z leśnictwem przynosiła bardzo dobre rezultaty w okresie międzywojennym i była przestrzegana aż do 1950 r. Zapewniała ona nie tylko prawidłową gospodarkę w lasach, lecz i powiększała jej dochód w wyniku dalszej obróbki i przerobu drewna (przy sprzedaży oprócz surowca w sortymentach także półfabrykatów i wyrobów drzewnych).

6. Przesłanki ekonomiczne są bardzo istotne w odniesieniu do integracji leśnictwa z przemysłem drzewnym. Wobec decyzji oddzielenia przemysłu drzewnego od gospodarki leśnej Lasy Państwowe są pozbawione możliwości przetwarzania własnego surowca. Dlatego ich sytuacja ekonomiczna ciągle pogarsza się i to bez możliwości radykalnej poprawy (przy coraz większych, a nieodzownych wydatkach na zagospodarowanie, a szczególnie ochronę lasu). Doraźne ratowanie tej sytuacji przez podwyższanie cen na surowce drzewne nie przyniesie i nie zapewni zdecydowanego uregulowania tego problemu. OGLP zgodnie z naczelną zasadą ekonomicznego rozwoju powinna zajmować się nie tylko pozyskiwaniem drewna w ramach własnego systemu produkcyjnego (SP), lecz także jego dalszym przetwarzaniem w odpowiednio rozbudowanym systemie wytwórczym (SW). Taki układ może i powinien wreszcie zapewnić zagospodarowanie całej masy drewna pozyskiwanego corocznie w bazie surowcowej, a gospodarce leśnej umożliwić osiągnięcie najkorzystniejszych efektów ekonomicznych, uzyskiwanych przy angażowaniu coraz większego nakładu pracy w kolejnych fazach obróbki surowca drzewnego.

7. Przesłanki biocenotyczno-ochronne nawiązują do uzasadnionego poglądu, że zintegrowane leśnictwo i drzewnictwo musi być podporządkowane nadrzędnym funkcjom ochrony środowiska (5). Dlatego system (SP) sprzężony z systemem (SW) zajmują pozycje podrzędne w stosunku do systemu ochronnego (SO) w systemowym modelu organizacyjnym OGLP (16).

Gospodarstwo leśne charakteryzuje się długoletnim cyklem produkcji drzewnej i narażone jest na różne klęski żywiołowe (okiść śnieżną, huragany powodujące wiatrołomy, inwazje szkodliwych owadów, pożary leśne itp.). Powodują one wyręby drzewostanów z tzw. cięć sanitarnych o obniżonej wartości technicznej drewna, które musi być jak najszybciej

usuwane ze względu na ochronę środowiska leśnego. Tymczasem przyjmowanie takiego drewna napotykało zawsze i napotyka na zdecydowany sprzeciw przemysłu, stanowiącego odrębną organizację. Każde zrzeszenie (dawniej zjednoczenie) przemysłowe posiadając własne plany techniczno-ekonomiczne (nie przewidujące żadnych sytuacji losowych), nie czuje się zobowiązane do przyjmowania i przerobu drewna o obniżonej jakości i ulega dopiero po dłuższych pertraktacjach (np. na interwencję ministra). Opory przemysłu w przyjmowaniu drewna z cięć sanitarnych powodowały wyraźne ograniczenia w pozyskiwaniu przez leśnictwo drewna tej kategorii. Powstawały w ten sposób duże zaległości w usuwaniu drzew i drzewostanów tzw. zagrożonych, co w konsekwencji obniżało stan sanitarny lasów (8). Natomiast wielokrotne przypadki przelegiwania takiego drewna, pozyskanego już wcześniej (przy wstrzymywaniu dostaw przez zakłady przemysłu drzewnego), powodowały jego dalszą deprecjację i przyczyniały się do rozmnażania wtórnych szkodników lasu. Naświetlając te zagadnienia, dotyczące aspektu biocenotyczno-ochronnego lasów, można twierdzić, iż partykularyzm przemysłu drzewnego, wynikający z odrębności układu organizacyjnego, wyraźnie leśnictwu szkodzi. Przyczyny tego leżą już u samych podstaw niewłaściwych powiązań organizacyjnych obu współdziałających pionów, począwszy od zagadnień planowania produkcji leśnej (w aktualnym kompleksie leśno-drzewnym).

8. Przesłanki planistyczno-organizacyjne dotyczą konsekwencji wynikających z rygorystycznego planowania w leśnictwie. Przestrzeganie zasady ścisłej realizacji planu rocznego, tak pod względem wielkości masy surowca drzewnego, jak i jego układu sortymentowego, powoduje zaburzenia w prawidłowo prowadzonej gospodarce leśnej. Roczny, sortymentowo skonkretyzowany plan pozyskania drewna pozostaje już w pewnej kolizji z przyjętymi zasadami technicznej oceny przeznaczonych do wyřębu drzewostanów według szacunków brakarskich, które zakładają przynajmniej 5% dopuszczalnych odchyień (wzbudzających kontrowersje w sytuacji in minus). Jeśli dodać do tego występowanie wspomnianych już klęsk żywiołowych, to okoliczności te przekreślają możliwość ścisłego wykonywania rocznych planów pozyskania drewna w przewidzianych układach sortymentowych (które są przez przemysł zdecydowanie egzekwowane). Można więc zaznaczyć, że polityka planistyczna była i jest dla Lasów Państwowych niewłaściwa, bowiem narzuca niekorzystne warunki (produkcji i dostaw).

Dlatego w stosunku do leśnictwa (podobnie jak w rolnictwie) zasady planowania powinny wykazywać uzasadnioną tolerancję (ze względu na uzależnienie produkcji od warunków atmosferycznych i czynników losowych). Przedstawiona nieprawidłowość, trudna do usunięcia w obecnym układzie powiązań, może być zlikwidowana przy wprowadzeniu systemowej integracji leśnictwa (tak zresztą jak i inne mankamenty organizacyjne, wynikające z innych przesłanek).

9. Przesłanki spedycyjno-organizacyjne naświetlają inne, bardzo drastyczne dla leśnictwa konsekwencje, wynikające z wadliwego układu powiązań w obecnym kompleksie leśno-drzewnym. W nawiązaniu bowiem do rocznych planów produkcji leśnej ustalane są kwar-

talne harmonogramy dostaw drewna, według poszczególnych sortymentów, pomiędzy dostawcami (OZLP) a przedsiębiorstwami z różnych branż przemysłu drzewnego, z określeniem konkretnych terminów i sukcesywności wysyłki (zgodnie z ogólnie obowiązującymi warunkami dostaw i wynikającymi z tych przepisów konsekwencjami). Opracowywane na podstawie wspomnianych przepisów harmonogramy przewidują nawetienne normy dostaw surowca drzewnego, które zazwyczaj z przyczyn obiektywnych (priorytetowe przewozy jesienne ziemiopłodów, nierytmiczność podstawiania wagonów PKP) i ogólnie zrozumiałych nie mogą być przez leśnictwo w pełni zrealizowane (8). Powstają więc i stopniowo narastają zaległości w dostawach drewna, a wyrównywania ich żądają zakłady drzewne, znowu w formie sukcesywnej wysyłki (co sankcjonują wspomniane przepisy obowiązujących warunków dostaw). W ten sposób zakłady te unikają trudów i kosztów magazynowania drewna (i zabezpieczania go przed deprecjacją), które w takiej sytuacji i z konieczności musi wziąć na siebie gospodarka leśna. Kłopoty leśnictwa nie kończą się na tym, bowiem wymienione zakłady drzewne w przypadku braku pełnej realizacji dostaw (wg ustalonych poprzednio harmonogramów) występują do komisji arbitrażowych z roszczeniami kar umownych (przewidzianych w przepisach ogólnych warunków dostaw) i ustawowo kary takie ściągają z przedsiębiorstw leśnych. Są to skutki niewłaściwych powiązań organizacyjnych, różnych pracujących rytmicznie branż przemysłu drzewnego z nierytmiczną produkcją leśnictwa.

W ten sposób kształtuje się współpraca leśnictwa z przemysłem drzewnym na niższych szczeblach zarządzania (tymczasem w jednostkach centralnych niejednokrotnie prowadzone są pertraktacje o sposobach poprawy i możliwościach usprawnień współdziałania obu tych gałęzi gospodarki narodowej). Tego rodzaju doświadczenia od przeszło 30 lat nękają gospodarkę leśną, prowadząc do jednoznacznie negatywnej oceny istniejących powiązań pomiędzy leśnictwem a przemysłem drzewnym.

10. Przesłanki merytoryczno-organizacyjne wyjaśniają niezadowalający stan obecnej koegzystencji leśnictwa i przemysłu drzewnego. Wynika on z niewłaściwego układu organizacyjnego, w którym Organizację Gospodarczą Lasy Państwowe zrównano w prawach ze zjednoczeniami (obecnie zrzeszeniami) przemysłu drzewnego. Praktycznie przekreśliło to zasadę rzeczywistej integracji i doprowadziło do supremacji przemysłu nad leśnictwem (8), ze wszystkimi negatywnymi skutkami takiej organizacji kompleksu leśno-drzewnego (co omówiono z różnych pozycji w niniejszym opracowaniu). W kompleksie tym zamiast produkcyjnego (oddolnego) powiązania przemysłu z leśnictwem powstało parę równoprawnych pionów (zjednoczeń-zrzeszeń), które zawsze prowadziły niezależną politykę gospodarczą, uwzględniającą wyłącznie własne korzyści, pod szyldem pozornej integracji odgórnej (administracyjnej!) w ramach jednego resortu MLiPD. W takim układzie ukształtowały się dwa przeciwstawne sobie organizmy: leśnictwo i przemysł drzewny (a układ ten został 1 I 1986 r. włączony do struktury organizacyjnej MRLiGŻ).

Z podsumowania przeprowadzonych rozważań wynika, że wprawdzie przemysł drzewny działa na niekorzyść gospodarki leśnej, lecz nie może czynić inaczej w istniejącym układzie organizacyjnym (jeśliby działał

na korzyść leśnictwa — działałby przeciwko własnym interesom). Przy utrzymywaniu bowiem niezależnej pozycji ekonomiczno-organizacyjnej musi on tak działać i zawsze tak właśnie działać będzie. Dlatego niezależny układ organizacyjny należy zastąpić układem współzależnym, obejmującym w ramach jednej organizacji gospodarczej i leśnictwo i odpowiednie branże przemysłu drzewnego. Wówczas przemysł drzewny będzie pracować na rzecz tego wspólnego organizmu gospodarczego. Wprowadzenie takiego nowego układu organizacyjnego i powiązań rokujących prawidłowe współdziałanie zapewnić może systemowa integracja leśnictwa z przemysłem drzewnym.

IV. WNIOSKI

1. Odgórna integracja leśnictwa i drzewnictwa na szczeblu resortowym nie zapewnia prawidłowego skoordynowania produkcyjnych, ochronnych i społecznych funkcji lasu oraz utylitarnych funkcji przemysłu drzewnego (majoryzacja zadań przemysłu powoduje regresję podstawowych funkcji gospodarki leśnej).

2. Leśnictwo w świetle dalekowzrocznej polityki przyrodniczo-ekologicznej i społecznych uwarunkowań ochrony środowiska musi mieć zapewnione warunki utrzymywania prawidłowego stanu swojej gospodarki (z uwzględnieniem wszystkich funkcji lasu) oraz możliwość zbytu całej, wyprodukowanej masy drewna i jego racjonalnego zagospodarowania.

3. Utrzymujące się od dłuższego czasu jednokierunkowe preferowanie aspektu produkcyjnego leśnictwa, w uwzględnieniu koniunkturalnych potrzeb przemysłu drzewnego, zniekształca prawidłowość gospodarki leśnej i powoduje ewidentne straty, nie tylko gospodarcze, lecz i społeczne.

4. Odpowiednim wyjściem z zawikłanej obecnie koegzystencji leśnictwa i przemysłu drzewnego jest realizacja systemowej integracji obu tych członów, co wynika z poprzednio przedstawionej koncepcji systemowej rozwoju OGLP.

5. Utrzymująca się forma odgórnej integracji administracyjnej nigdy nie zapewniała i nadal nie uwzględnia pełnego zagospodarowania drewna pozyskiwanego w lesie (mimo gospodarki planowej), co pociąga za sobą niepowetowane straty w zasobach leśnych. Tę sytuację wynikającą z wadliwej organizacji obecnego kompleksu leśno-drzewnego można zlikwidować przez wprowadzenie systemowej integracji leśnictwa z przemysłem drzewnym i dlatego wprowadzenie jej w przyszłości jest uzasadnione i konieczne.

6. Zakłady takich branż przemysłu drzewnego, dla których surowcem wyjściowym jest drewno, a wyrobami materiały drzewne do dalszego przetwarzania (tarcica, sklejka, płyty drewnopochodne) powinny być związane organicznie, to jest w formie bezpośredniej integracji produkcyjnej, z gospodarstwem leśnym i realizować swoje plany z uwzględnieniem założeń wspólnej polityki leśno-drzewnej (nie powodując żadnych perturbacji w leśnej bazie produkcyjnej).

7. Leśnictwo jest w zasadzie przygotowane do systemowej integracji produkcyjnej. Obecne bowiem duże nadleśnictwa, obejmujące do kilku-

dziesięciu tys. ha lasów, są zdolne zapewnić zaspokojenie potrzeb lokalnych tartaków ze swoich powierzchni produkcyjnych (a innych zakładów w formie bezpośrednich i bliskich przerzutów surowca drzewnego, przy zaangażowaniu także własnego transportu). Z tej strony zatem wyłania się realna możliwość pełnej integracji zakładów drzewnych z przedsiębiorstwami gospodarki leśnej.

LITERATURA

1. Gasparski W., Lewicka A.: Problematyka badań systemowych. *Prakseologia* 1973 nr 2.
2. Kamiński E., Fabiszewski W.: Stan i przewidywany rozwój integracji leśnictwa, przemysłu drzewnego i celulozowo-papierniczego w Polsce (studium dla Rady Nauk. Techn. MLiPD), Warszawa 1976.
3. Kamiński E.: Der Wald, die Forstwirtschaft und Holzindustrie in Polen, V. Internationale Konferenz für Weiterbildung der Forstwirtschaft und Holztechnologielehre. Rogów-Warszawa 1975.
4. Koźmiński A. K.: Analiza systemowa organizacji. Warszawa: PWE 1979.
5. Krzysik F.: Kierunki integracji leśnictwa i przemysłu drzewnego w Polsce. *Sylvan* 1975 R. 119 nr 6.
6. Kuc B. R.: Prakseologiczna teoria organizacji. Współczesne teorie organizacji. Warszawa: PWN 1983.
7. Kulikowski R.: Analiza systemowa i jej zastosowanie. Warszawa: PWN 1977.
8. Kulczycki Z.: Integracja przemysłu z leśnictwem (referat NOT-247/XVII/74). Warszawa 1974.
9. Majewski W.: Integracja leśnictwa z przemysłem drzewnym. *Przem. Drz.* 1967 R. 18 nr 6.
10. Partyka T.: Ogólne podstawy związków integracyjnych leśnictwa i przemysłu drzewnego w Polsce. *Sylvan* 1978 R. 122 nr 5.
11. Partyka T., Zakowski H.: Doskonalenie zasad integracji leśnictwa z przemysłem drzewnym. Dokumentacja IBL. Warszawa 1980.
12. Schabiński S.: Integracja polskiego leśnictwa z przemysłem drzewnym. *Przem. Drz.* 1966 R. 17 nr 5.
13. Zakowski H.: Gospodarka leśna jako system. *Sylvan* 1979 R. 133 nr 7.
14. Zakowski H.: Systemowa struktura Lasów Państwowych i jej dotychczasowy rozwój. *Sylvan* 1982 R. 126 nr 7.
15. Zakowski H.: Przemiany struktury systemowej Organizacji Gospodarczej Lasy Państwowe. *Sylvan* 1985 R. 129 nr 2.
16. Zakowski H.: Możliwości dalszych przemian systemowej struktury Organizacji Gospodarczej Lasy Państwowe. *Sylvan* 1987 R. 131 nr
17. Raport o stanie lasów i gospodarstwa leśnego w Polsce. *Sylvan* 1982 R. 126 nr 9.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 4 lipca 1986 r.

Краткое содержание

В работе представлены и выяснены неправильности и недостатки характеризующие настоящее состояние сосуществования лесного хозяйства и деревообрабатывающей промышленности в рамках лесо-древесного комплекса, существующего в структуре ведомства сельского и лесного хозяйства и продовольственной экономики. В проведённом анализе при помощи аналитическо-эвристического метода, рассмотрено десять основных проблем, касающихся существенных трудностей во взаимодействии лесного хозяйства с деревообрабатывающей промышленностью. Эти проблемы освещены исходя из предпосылок и признаков неправильного воздействия этой промышленности на лесное хозяйство. В каждом обоснованном случае подчёркивалось, что концепция системной интеграции (вышепредставленная) воздействует в качестве предупредительных мер выявленных недостатков. При таком подходе вытекают мотивировки, обосновывающие принятие этой концепции и изменения организационных систем связей существующих до сих пор между лесным хозяйством и деревообрабатывающей промышленностью.

Summary

In the paper, the author presented and explained irregularities and shortcomings of the present state of coexistence of forestry and woodworking industries within the forest-wood complex maintained in the structure of Ministry of Agriculture, Forestry and Food Economy. On the base of an analysis made after the heuristic method, he discussed ten fundamental questions concerning real difficulties of the co-operation of forest economy with industries converting wood. These questions are shown in the light of premises and aspects of unfavourable influence of these industries on forestry. In each case, it was pointed out that the concept of systemic integration (shown in earlier papers) acts like a remedy for revealed shortcomings. From such a formulation, motivations arise which speak for adoption of this concept and for a change of the existing so far system of organizational connections of forestry with woodworking industries.